

DAVID RUNCIMAN:
*The History of Ideas:
 Equality, Justice and Revolution*

London: Profile Books Ltd., 2024, 320 l.

Smitnya Alíz Csilla

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar — doktorjelölt

A bemutatott kötet egy olvasmányos eszmetörténeti tankönyv. Szerzője David Runciman történész, a Cambridge-i Egyetem professzora. Véleményem szerint a mű betartja ígértét: összefoglalót nyújt a 18. századtól napjainkig a főbb filozófusok és gondolkodók (Jean-Jacques Rousseau, Jeremy Bentham, Frederick Douglass, Samuel Butler, Friedrich Nietzsche, Rosa Luxemburg, Carl Schmitt, Joseph Schumpeter, Simone de Beauvoir, John Rawls, Robert Nozick, Judith Shklar) gondolatairól az egyenlőség, az igazságosság és a forradalom témakörében. A könyv célközönsége az a laikus olvasó, amely, noha nem olvasta a fenti szerzők műveit, mégis érdeklődik a politikai gondolkodás története iránt. Ugyanakkor az eszmetörténet iránt érdeklődők számára is rejt izgalmat, akiknek valamilyen okból (például egyetemi vizsgák miatt) közérthető és időhatékony módszerre van szükségük a társadalom- és politikafilozófiai ismeretek elsajátításához. Alátámasztja ezt az a tény, hogy a szerző podcastjai alapján írta a könyvet, amely tehát szakmai jellegű, de mégis a nagyközönségnek szánt, informális, élőszóban elhangzott beszédekre épül.

A könyv egyes fejezetei az adott filozófus idevágó gondolatain túl ismertetik rövid életrajzukat is, illetve a szerző megosztja saját véleményét, megjegyzéseit is az adott gondolkodóról és annak nézeteiről. Természetesen, mivel a filozófusok változó korokban és társadalmakban éltek (a Hannover-dinasztia uralma alatt Angliában, a weimari Németországban, a hidegháború során stb.), az egyes fejezetek önálló egységként olvasandók: az őket összekötő központi narratíva az, hogy mindannyian az igazságot keresték, és azzal a céllal léptek fel, hogy jobbá tegyék a társadalmat, vagy legalábbis, hogy az olvasóik politikai gondolkozását fejlesszék. Természetesen előfordul, hogy egy filozófus egy másikkal párbeszédbe kerül (Robert Nozick többnyire John Rawls nézeteire reflektált a saját munkáiban), és így a könyv egyes fejezetei is ezt a narratívát követik. A tárgyalt gondolkodók különféle politikai ideológiákat képviseltek, és a könyv olvasása által így betekintést nyerünk nemcsak az egyes bölcselek műveibe és gondolkodásmódjába, de ezáltal történelmileg és a jelenkorban is releváns politikai ideológiák logikájába is a liberalizmustól a feminizmuson át a fasizmusig. Utóbbira példa a Carl Schmittől szóló fejezet, aki az NSDAP tagja volt, és személyét emiatt a mai napig viták kísérik:

a szerző több oldalon át bocsánatkérő jelleggel szabadkozik, és igyekszik bizonyítani, hogy Schmitt nem volt náci. Úgy gondolom, hogy ez a gesztus fölösleges: ha a szerző célja bizonyos filozófusok gondolatainak ismertetése objektív jelleggel, akkor ugyanúgy lehet egy fasiszta vagy fasisztagyanús filozófus gondolatairól is tájékoztatni az olvasókat, mint egy liberális gondolkodóról.

Amiben a könyv hozzáadott értéket nyújt azon túl, hogy közérthetővé teszi a nagy gondolkodók műveit, az a szerző személyes véleményeinek diskurzusba illesztése. Ezek a vélemények informális hangvételűek és szubjektívek, amely az angol nyelvű tudományos világban teljesen elfogadott, azonban egy magyar vagy kontinentális európai olvasónak túl közvetlen lehet. Egy példa a szövegből, saját fordításomban:

„Hozzájárult-e a tudományok és a művészetek újjáéledése az erkölcsök megtisztulásához? (Az Akadémia kedvelte a kissé fellengzős megfogalmazásokat.) Ez is egy eldöntendő kérdés volt, és Rousseau válasza ismételten egy határozott nem volt.” (10.)

Úgy gondolom, a kötet erőssége, hogy alaposan összeszedi az elmúlt 300 év kanonizált filozófusainak gondolatait az egyenlőség, igazságosság és forradalom tekintetében, és mindezt közérthető formában, laikusok számára is könnyen befogadható módon adja át. A könyv hasznos lehet mindazoknak, akik még nem ismerik ezeket a filozófusokat. A szerző saját gondolatai bizonyos mértékű eredetiséget kölcsönöznek a könyvnek, így válik az önálló művé enciklopédikus ismertető helyett.

A könyv egyes fejezeteinek tematikáját talán lehet kritikával illetni. Egyfelől a könyv aránytalanul nagy hangsúlyt fektet a nyugati szerzőkre, illetve azokra a gondolkodókra, akiket elsősorban az nyugati világ kanonizált. De amennyiben elfogadjuk azt, hogy ez a könyv főleg egy nyugati közönségnek szól, akkor is kérdéses az egyes szerzők önkényes megválasztása: például Runciman egy teljes fejezetet szentel Jeremy Benthamnak, de John Stuart Millnek nem, aki továbbfejlesztette mestere gondolatait, sőt meg is haladta azokat, és ezáltal közismertebb a mai olvasók előtt, és hagyományosan fontosabb szerzőként van elfogadva, mint Bentham.

Hiányoltam a kötetből az állítások konkrét idézetekkel történő alátámasztását. Úgy gondolom, hogy a könyv nivóját emelte volna, ha nemcsak olyan állítások hangzanak el benne, hogy „Samuel Butler azt gondolta...”, hanem ha azok pontos szövegrészlettel és oldalszámmal is alátámasztást nyernének. Ez az érvelés hitelességének erősítésén túl könnyebbé tette volna az olvasónak is a további kutatómunkát, amennyiben egy-egy gondolat kimondottan felkeltette a figyelmét.

Ezzel szemben jó ötletnek tartom a tárgymutatót a könyv végén, amely az első olvasást követően is használhatóvá teszi a kötetet. Ha például az olvasó egy-egy konkrét politikai témakörre vagy fogalomra kíváncsi (abortusz, kapitalizmus, veganizmus stb.), akkor a tárgymutató segítségével azonnal visszakeresheti, milyen gondolatok hangzottak el ebben a könyvben, és melyik tárgyalt filozófus tollából származnak azok.

Mindent egybevetve, David Runciman könyve kiváló bevezető az eszmetörténetbe, azon belül is a politikai filozófiába, amelyről alapos áttekintést nyújt. Egy lehetséges folytatás kiterhetne azokra a jelentős, a könyv témájában megnyilvánuló filozófusokra, akiket a szerző most

kihagyott. (A teljesség igénye nélkül úgy gondolom, helyt kaphatott volna még John Locke, Adam Smith, John Stuart Mill, Immanuel Kant, Roger Scruton, Edmund Burke, Karl Marx, Friedrich Engels vagy Hannah Arendt is.) A könyvet ajánlom mindenkinek, aki érdeklődik a politikai eszmetörténet iránt, de az még nagyjából ismeretlen a számára.